

STUDIUL MATERIALULUI FAUNISTIC GĂSIT ÎN DOUĂ GROPI DIN PERIMETRUL NECROPOLEI DE INCINERAȚIE DE LA PĂULEASCA (SEC. IX)

SERGIU HAIMOVICI*
RADU GAVA**

Zona satului Păuleasca (com. Frumoasa – județul Teleorman) se găsește situată pe dreapta râului Vedea, între pâraiele cu apă temporară, spre nord Valea Găuriciu iar spre sud Valea Viei; actualmente lunca râului este îndiguită. Ea se află în plină Câmpia Română, Vedea fiind apa ce desparte Câmpia Boian de cea a Burnasului. Altitudinea medie este cu ceva peste 50 m. Pedologic, găsim un mozaic alcătuit din soluri brun roșcate de pădure (subfosile) ce-și dau mâna cu altele, mai evolute, formate din cernoziomuri levigate; în lungul Vedei sunt soluri de luncă. Vegetația este alcătuită din culturi agricole în sens larg și pajiști secundare; din loc în loc mai găsim însă petice mici de pădure formată din stejărișuri ușor termofile: speciile de cer și gârniță.

În zonă a fost descoperită de către arheologul Maria Comșa, în 1962, o necropolă de incinerație datată secolul IX. Între morminte s-au găsit și două gropi cu material animalier, care aproape cu siguranță, reprezintă resturile rămase de la mese rituale ce au avut loc în perimetrul necropolei. Acest material poate arăta, cel puțin în parte, atât unele caracteristici ale economiei animaliere a populației umane ce a folosit în secolul IX, respectiva necropolă, cât și unele date privind fauna sălbatică din zonă la acea vreme, întrucât este sigur că locuitorii respectivi se ocupau cu vânătoarea dar și cu pescuitul.

Resturile osoase sunt în cantitate destul de mică fiind însă semnificative. Întrucât materialul luat pe gropi nu arată nimic aparte, el a fost sumat și considerat ca un tot.

Dăm mai jos, pe grupe și specii de vertebrate o descriere sumară a resturilor osoase și acolo unde a fost posibil și măsurători executate la respectivele piese.

Pești teleosteomi

Acest grup care are în total opt resturi, dintre care la trei s-a putut stabili și specia, iar pentru altele doar familia.

- una vertebră de somn (*Silurus glanis*), individ mare cam de 10-15 kg;

* Muzeul de Istorie a Științelor Naturii, Universitatea din Iași

** Muzeul Județean Argeș, Pitești

- una vertebră fragmentară de la un ciprinid, credem că un crap (*Ciprinus carpio*) mare, bătrân, de vreo 6-7 ani și câteva kilograme greutate;
- un dentar de la un șalău (*Stizostedion lucioperca*) cu dentiție, arătând sexul femel, cam de 30-40 cm lungime și în jur de cam un kilogram greutate;
- un preopercular, precis de percoid, poate aparținând chiar individului de mai sus;

- două radii branhiostegale, probabil de la un ciprinid;
- două lepidotrihia, individ (izi) mare (i).

Păsări

S-a găsit un singur rest, provenit de la *Gallus domest.*, adică găină domestică și anume un fragment cu epifiza superioară de la un tibio-tars, cu lărgimea = 18 mm*; aceasta este reprezentată printr-un tip de talie mică.

Mamifere

Sunt reprezentate prin 66 resturi osoase; pentru cinci dintre ele, dată fiind fărâmițarea înaintată nu s-a putut da o diagnoză specifică (trei sunt de fapt resturi de coaste). S-au determinat următoarele specii:

Bos taurus – taurine – este reprezentat prin 21 resturi aparținând la cinci indivizi prezumați.

- un fragment de craniu cu porțiunea frontală tăiată în lung în dreptul planului mediosagital, cornul stâng fiind secționat chiar de la bază încât se văd sinusurile frontalului; linia intercornuală are evidente caractere brahicer. Aparține unui individ mic și gracil, probabil o femelă;

- un fragment de maxilar inferior din stânga, cu regiunea simfizară;
- un molar superior foarte puternic erodat;
- un premolar inferior puternic erodat;

- opt fragmente de vertebre, toate provenind aproape sigur de la indivizi maturi;

- două fragmente coaste;

- un fragment de epifiză superioară a unui radius ce apare masiv; ar fi, poate, un rest provenind de la o femelă de bour (*Bos primigenius*);

- trei resturi de coxale, unul aparținând unui individ tânăr, sau abia adult;
- două falange I măsurabile:

Lungimea 57; 58

Larg epif super 27; 29

Larg min diaf 23; 25

Indice gracilit 40, 35; 43, 10

- una falangă III, fragmentară;

* toate măsurătorile sunt date în mm.

Sus domest. – porcine, are 22 resturi, provenind de la șase indivizi prezumați

- șase fragmente craniu neural, cinci dintre ele fiind relativ gracile și al șaselea ce apare mult mai masiv, putând fi atribuit, posibil, unei femele de mistreț (*Sus scrofa ferus*); trei dintre ele aparțin unor tineri sau abia adulți, având încă deschise suturile craniene.

- două fragmente de craniu facial provenite evident de la tineri;

- cinci fragmente de maxilar inferior, dintre care două prezintă simfiza mandibulară, unul fiind un mascul cu simfiza = 65 lungime și altul o femelă, având

aceiași lungime = 62: la două resturi se constată că M_3 este pe cale de a ieși, deci având o vârstă cu ceva sub doi ani. Constatăm că cel puțin patru resturi provin de la nematuri sexual;

- un dinte incisiv inferior, oarecum masiv;
- un fragment mic de la o vertebră;
- două resturi de la omoplați;
- un fragment de humerus cu o parte a epifizei inferioare; nu prezintă foramen supracondilar;
- un fragment de coxal cu diam. cav. acetab. = 36;
- un peroneu fragmentat;
- două metapodii, unul fiind neepifizat, deci provenind de la un tânăr.

Ovicaprinae (Ovis et Capra) - ovicaprine- au în total 14 resturi ce provin de la ambele genuri putându-se stabili pentru un fragment că aparține precis caprei și pentru două că provin, tot precis, de la oaie; ar fi un număr de trei indivizi prezumați.

- un fragment de craniu neural, cu sutura occipito-parietală deschisă, provenind de la *Capra*;
- patru vertebre fragmentare, dintre care un rest de atlas; una dintre ele este precis de la un individ încă tânăr;
- un fragment de maxilar inferior cu M_3 pe cale de a ieși deci cam de 1 ½ ani;
- două fragmente coaste;
- un fragment mic de omoplat;
- un fragment de humerus cu epifiza inferioară ce are lărgimea de 34; aparține

lui *Ovis*;

- un fragment diafiză metacarp;
- un fragment diafiză tibie, probabil roasă de către om;
- un calcaneu, încă fără tuber alipit, deci sub 2 ½ ani, aparține lui *Ovis*;

Cervus elaphus – cerbul roșu – are trei resturi:

- un fragment de omoplat cu capul articular: lung, cap = 61, lung., supr. artic. =

44, lărgimea sa = 40;

- un fragment tibie cu epifiză superioară deteriorată; lărgimea ei = (75);
- un centrotars, cu lărgimea = 48;

Cele trei fragmente ar aparține la cel puțin unui individ prezumat.

Capreolus capreolus – căprior, un singur rest osos

- un condil mandibular, foarte gracil și îngust pare a-i aparține.

După cele expuse mai sus, se poate acum defini prin tabele, mai clar, grupele și speciile de la care provin resturile osoase, frecvența lor, apartenență la gruparea domestice sau sălbatice.

Tabelul I

Grupele de vertebrate cărora le aparțin resturile osoase.

Grupa	Resturi	%
Pești (<i>Pisces</i>)	8	11,43
Păsări (<i>Aves</i>)	1	1,43
Mamifere (<i>Mammalia</i>)	61	87,14
Total	70	

Tabelul II.

Frecvența speciilor de mamifere în fragmente și indivizi prezumați.

Specia	Fragmente		Indivizi	
	Nr.abs	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	21	34,42	5	31,25
<i>Sus domest.</i>	22	36,07	6	37,50
<i>Ovicaprinae (Ovis et Capra)</i>	14	22,95	3	18,75
<i>Cervus elaphus</i>	3	4,91	1	6,25
<i>Capreolus capreolus</i>	1	1,63	1	6,25
Total	61		16	

Menționăm că cele mai multe resturi de la mamifere aparțin la patru specii domestice, la care este totuși să adăugăm și o pasăre: găina domestică.

Mamiferele sălbatice sunt reprezentate doar prin două specii de artiodactile comestibile, cerbul și, eventual, doar căpriorul (6,54 % ca fragmente și 12,50% ca indivizi prezumați, din total mamifere); s-ar putea totuși, cu o doză destul de mare de probabilitate, să fi fost prezente atât bourul cât și mistrețul.

Așa cum am arătat, materialul osos găsit (nu apar moluște: valve de lamelibranhiate și/sau cochilii de gastropode), provine din două gropi, acestea fiind aproape sigur umplute cu resturile „de bucătărie” rezultate în urma unor ospete cu caracter funerar, ce făceau și ele parte din ritualul de înmormântare al decedaților. Ele reflectă, credem, destul de clar caracteristicile economiei animaliere a locuitorilor dintr-o așezare căreia îi aparținea respectivul cimitir, destul de întins dealtfel. Nu pare astfel să fi existat vreo preferință bine definită în ceea ce privește grupele sau speciile de vertebrate care erau folosite la desfășurarea acestor mese funerare, ci vedem că, de obicei, „în grabă”, deci nedeliberat, ci în mod oportun, se foloseau acele animale comestibile pe care le aveau la îndemână în respectivul moment, spectrul acestora fiind așa cum s-a arătat, relativ, destul de larg.

Considerând tabelele I și II putem spune că, locuitorii așezării practicau pe larg pescuitul în râul Vedea – ce oferea o faună piscicolă destul de variată (ciprinidele și percidile fiind de fapt familiile dintre cele mai bine reprezentate în apele dulci de câmpie de la latitudinile noastre) și era totodată atunci, bogat în pește.

Lipsa lamelibranhiatelor arată că culesul acestora nu prea era practicat (ele se găseau precis în cantitate mare la malul mălos al Vedei din acele vremuri), sau poate erau considerate ca prea de neluat în seamă pentru a fi folosite la o masă funerară.

Singurul rest de găină pare a arăta că aceasta nu era încă prea apreciată sau poate mai bine, incomplet asimilată de respectiva populație și deci de aceea avea o frecvență cu totul joasă în cadrul animalelor domestice crescute de locuitorii așezării.

Mamiferele domestice au o frecvență înaltă, reprezentând, cum era de așteptat, factorul de bază în asigurarea necesităților de proteine animale a respectivei societăți umane, dar totodată având și ponderea aproape exclusivă în economie. Se constată lipsa calului (în mileniu I d. Ch, calul ar fi trebuit să aibă și el, în raport cu celelalte elemente ale șeptelului, cam 3-4 fragmente la Păuleasca); putem considera că nu era agreat ca specie comestibilă.

Taurinele și porcinele se „bat” pentru primul loc (să nu uităm însă că, primele întrec cu mult ca masă porcul). Totuși secunde au într-adevăr o frecvență numerică cu totul mare și acest fapt trebuie remarcat.

Taurinele pot fi considerate de o talie, în medie, mică, cu caractere brahicere; resturile relativ puține nu ne dau posibilitatea de a evidenția și alte caracteristici. Se constată însă faptul că erau folosite la masa funerară și vite bine mature și chiar bătrâne, ce au carnea „tare”; vedem că suntem în fața unei atitudini, nu doar malițioase, ci chiar ipocrite a familiei (rudelor) decedatului – cel puțin mortul nu mai poate avea nici o pretenție. Pe de altă parte însă se sesizează caracterul polivalent al cornutelor mari.

Porcinele par relativ masive, concomitent cu caractere de primitivitate, aparținând unui tip zis tardiv, cu creștere înceată, încât mărimea optimă pentru sacrificare era atinsă abia către doi ani; poate că, în privința lor- ca monovalente- nu mai apare caracterul ipocrit al rudelor decedatului.

Ovicaprinele, cu talie mult mai mică decât celelalte două specii, având puține resturi, nu pot da nici o relație mai evidentă; se constată doar că erau prezente ambele genuri: *Ovis* și *Capra*.

Facem remarcă că multe resturi osoase ale mamiferelor domestice poartă urme rezultate din tranșarea cărnii lor; populația respectivă avea unelte de fier de diverse tipuri cu care executau acest exercițiu de măcelărire, dar se constată că erau destul de stângaci în folosirea acestor instrumente.

Două specii sălbatice arată că și vânătoarea era o ocupație a locuitorilor așezării ce foloseau necropola descoperită la Păuleasca. Ea era bine conturată, nu se executa doar ca divertisment și datorită acesteia se acoperea o parte, de loc de neglijat, din necesarul de proteine animale a respectivei societăți; totodată prin sacrificarea tuturor speciilor de mamifere se asigurau și alte multiple necesități, folosindu-se coarnele, pieile, oasele, organe moi, etc., pe lângă cea de ordin alimentară. Se remarcă, de asemenea, prezența, la acea dată, a cerbului în plină Câmpie Română.

Ne rămâne acum, către sfârșitul lucrării, să trecem în revistă și caracteristicile ambientului de la sfârșitul mileniului I, în preajma necropolei și evident și a așezării de la Păuleasca. Datele actuale: soluri de pădure, subfosile, cât și prezența unor petice de pădure cu stejărișuri ușor termofile, dar mai ales existența de netăgăduit atunci a cerbului în zonă, specie cu totul stenoecă, ce face parte din gruparea ecologică de „pădure”, ne conduce să afirmăm că în jurul celor două formațiuni, necropolă și așezare, se întindea odinioară, la sfârșitul mileniului I o mare și chiar neumblată pădure de *Quercetum mixtum*, cu specii de stejar ușor termofile (cer și/sau gârniță) ce caracterizează de altfel și astăzi, fitogeografic, respectiva zonă, ținând evident cont de latitudine, meridian și altitudine.

Acest mediu silvestru, cu toate caracteristicile sale benefice, atât pentru om cât și pentru natură, făceau ca pluvialitatea să fie mai mare, variația temperaturii anuale mai mică, încât cursul Vedei să fi avut astfel un debit mai constant și mai voluminos decât cel de astăzi și totodată pe deplin propice pentru o faună piscicolă abundentă; speciile sălbatice de mamifere „de pădure” stenoece puteau fi mai larg răspândite în zonă și cu condiții bune de trai; de asemenea tot pădurea de joasă altitudine, formată din stejărișuri, reprezintă un mediu foarte propice pentru creșterea, evident în libertate, a speciilor de mamifere domestice, specificate în lucrare, căci taurinele, porcinele și

chiar caprinele au strămoși sălbatici făcând parte din grupa ecologică de „pădure“, ovinele găsind și ele în poieni și runcuri spații bune de pășunat. Lemnul, cu foarte multe întrebunări se găsea din plin la îndemâna omului care, în condiții limită, avea și adăpost sigur în sânul acestor imense și neumblate păduri.

La întreaga lucrare trebuie alăturată un fel de *addenda* cu două probleme adiacente ei:

Mai întâi trebuie amintit că, încă de mult timp, a fost studiat materialul faunistic de secolele VIII –X *p. Chr.*, din două așezări apropiate: Tioca și Rotari, de la Bucov-Ploiești, acolo unde dealurile subcarpatice se continuă lent cu Câmpia Română. Economia animalieră oglindită prin prezența unor grupe și specii de animale domestice și sălbatic, particularitățile lor morfologice, momentul sacrificării lor, utilizarea acestora de societatea omenească ș. a. au fost bine puse la punct, având în vedere și cantitatea mare, de peste trei mii de resturi determinate. Totuși deși materialul animalier, luat de noi în studiu, din prezenta lucrare, este în cantitate mică și nu provine din așezare, ci dintr-o necropolă, fiind considerat ca reprezentând resturile osoase rămase în urma unor ospețe funerare ce au avut loc în perimetrul cimitirului, acesta se apropie prin caracteristicile sale de cel de la Bucov Ploiești. Există însă, ca bătaoare la ochi, o diferență în ceea ce privește frecvența porcinelor: la Bucov aceasta este mult mai joasă, în fragmente decât la Păuleasca unde ea chiar întrece pe aceea a taurinelor, fiind acolo doar cu ceva mai înaltă decât cea a cornutelor mici și mult în urma taurinelor; situația se schimbă atunci când se ia în considerare frecvența indivizilor prezumați: aceasta saltă mult în favoarea porcinelor și la Bucov, încât porcul se apropie mult ca frecvență de taurine. Cu privire la frecvența înaltă a porcinelor vom reveni.

A doua problemă este aceea a necropolei însăși, privind așa dar resturile umane găsite în morminte. Se constată că, cu puține excepții, ea trebuie considerată ca o necropolă de incinerare. Noi ne vom ocupa, ca morfologi, doar de materialul uman dintr-un număr de peste 60 morminte (numărul celor descoperite este cu mult mai mare).

Se poate constata că resturile incinerate sunt puternic arse, calcinate chiar și foarte friabile, neexistând piese mai mari de 2,5 cm². În mod cu totul excepțional se găsesc dinți și resturi mici oarecum semnificative de craniu, după care se poate aprecia, doar prezumtiv, fie vârsta, fie sexul individului cinerat. În cadrul necropolei au fost găsite însă și unele morminte de înhumare; în materialul nostru există trei asemenea morminte, cuprinzând copii foarte mici ca vârstă – *neonatus* – care nu au măcar dinți (s-au pus bine în evidență unele părți din cutia craniană și mai ales partea iliacă a coxalului).

De asemenea nici la acești copii înhumați și nici subiecților incinerati nu li s-au pus, înainte de cinerare, ofrande animaliere; astfel nu am descoperit la nici un individ resturi de animale incinerate, alături de cele umane.

Remarcăm însă că în unele morminte au fost depuse gastropode (vii?, sau doar cochilia) și anume *Cepaea vindobonensis*, un melc mic cu cochilia cam de 1 ½ centimetri diametru, terestru și ierbivor.

Să ne oprim asupra grupului etnic la care ar fi aparținut indivizii îngropați în necropolă. Se știe că atât dacii liberi dar și slavii își ardeau cu precădere morții. De asemenea că slavii creșteau de obicei multe porcine, frecvența porcului întrecând adesea pe aceea a taurinelor, mergând până la peste 50%, în cadrul mamiferelor

domestice. S-ar putea să fi existat la Păuleasca o comunitate slavă, care, în timp, s-a topit în masa dacică, constituindu-se cultura Dridu, caracteristică fazei de încheiere a procesului de formare a poporului român.

L' ETUDE DU MATERIAU FAUNIQUE TROUVE DANS DEUX FOSSES DU
PERIMETRE D' UNE NECROPOLE D' INCINERATION DATEE IX-ÈME SIECLE
P. CHR., (VILLAGE DE PĂULEASCA DEP. DE TELEORMAN, ROUMANIE)

Résumé

Le matériaux faunique des fosses est forme par les restes osseux représentant les vestiges des festins funéraires. Les restes sont en petite quantité, seulement 70 (voir leur répartition par les groupes et espèces dans le tableaux I et II). On a fait une étude somatoscopique et biometrique de ces restes et en rapport des résultats et aussi de la fréquence des espèces on a tente de présenter les caractéristiques de l'économie animale et aussi de l'environnement de jadis.